

Zeitschrift: Die deutschen Mundarten : Monatschrift für Dichtung, Forschung und Kritik
Band: 5 (1858)
Artikel: Sprachproben in Iglauer Mundart.
Autor: Salomon, Alois
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-179656>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 17.03.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

verwachsen, dafs sie als Flexion noch die schwache Form hinter sich nimmt. Vgl. Schm. § 831.

25. *sündli'*, sündlich; hier verstärkend: gar sehr, überaus. Vgl. *sünd-ntheuer* (Grübel, I, 43, 2. 251), *Sünd-ngêld*, *Sünd-npreis* (das. I, 243. II, 146, 5). Z. V, 28.
 27. *fortá thôu'*, fortan gethan, d. i. fortgefahren. Zu *fortá* vgl. Z. IV, 121, 27; zum Partic. *thôu'* vgl. Z. II, 112. IV, 325. Grübel, §. 88, h. Stalder, Dial. 175.
 30. *dâu — drô'*, daran; Z. III, 541, 2. 549, 10. Grübel, §. 106, d.
 33. *denkt*, gedacht; Z. III, 208, 49. Schm. §. 959 Anm. *. Grübel, §. 99, a.
 35. *gist*, gibst du; Grübel, §. 53, b.
 36. *wâu*, wo, als Relativum; Z. III, 207, 22.

Sprachproben in Iglauer Mundart.

Von Alois Salomon in Wien.

1. H á m w ê.

Bĩ scho wait grást und g-wàn-
dê't,	Ná~, maihëä'ts, dâ bĩn-ə' g-spëä'nt,
Hâb scho vıl ştâd·ln g-sëg̃n,	Hâb· dopp·lte tåg·mërsch· g-mächt,
Hâb· oft am ştrô 'rum g-rândê't,	Hâb· wirkle' dâ ëä'st lauf'n g-lëä'nt,
Bĩ ách im wâld scho g-lëg̃n.	Bĩ g-loff'n tåg und nàcht. 20
Doch ná~, dës müß-ə' sâg̃n, 5	Und wĩ-ə' hâb· 'nə gfäa'tuə'n g-sëg̃n,
Und 's is á' gânz g-wis:	Ná~, maihëä'ts, dës wâä' á' fraid·,
's hât mæ' immæ' in d' hámæt zôg̃n,	I' wâß nét wĩ-'s mæ' sô is g-schëg̃n,
Wenn's mæ'r á' gut gângē is.	Jâ, g-wânt hâw-ə' voä' lautə' fraid·.
's hât mæ' just nét 's hámwê plâgt,	Àlləs wâä' am âlt·n flèk, 25
Áwæ' immæ' hât's mæ' pënzt: 10	Und doch wâä' 's mæ' nai
Gê hám! gê hám! hât ánæ' g-sâgt,	's wâä' âls wëär-ə' án tåg ëä'st wëg,
Sô hât's mæ' immæ' g-stënzt.	Und doch wâä's á' jâä' scho və'bai.
Ná~, hâw-ə'-mæ' denkt, dës dërfst·	So bĩn-ə' gwândê't in mai's vâtə's
nét tâ,	haus,
Ës is jâ nô' ká jâä':	Und gê á' wirkle' nimmæ' 'ərauß. 30
Und hâb· g-wâä't, hâb's dô' nét tâ. 15	Dënn 's is wâä', und is glai' d' nôt
Áwæ' wĩ dës jâä' wâä' gâä',	àn grést·n:
	Îwërâll is gût, — dahámt àn bést·n.

2. Á lĩd·l zu dèn stĩck·l, wâs di bairlisch·n mûsikant·n bai uns spil·n.

Aufgrëwëllt! aufgrëwëllt!	Bring-mæ'-'s noch á~.
Nur immæ' vorä~,	Hâlts ënk z'sàmm, hâlts ënk z'sàmm! 5
Hàm-m·r-á~ gëld, hà-m-m·r-á~ gëld	's dauə't nimmæ' lãng.

Má-'l, kumm! tànz-mə' noch
 Á bréckal 'ərum,
 D· fair·rəmt ís sô glai' dā,
 Did·ldum dum! 10
 Dunai dai, dunai dai!
 Did·ldum dum!

D· fíd·l schrait, miə' haun drai~,
 ·s bläschpəmənt schnurrt.
 Mûß jézt in d· stād 'ərai~, 15
 Drum gëg~n-mə' fuə't.
 Hälts ënk z'sämm, hälts ënk z'sämm!
 ·s dauə't nimmə' lāng.

3. I n w à l d.

In wàld bin-ə' hàlt gāə' so gèə'n,
 In wàld, dā is mai~ fraid·,
 Ich tū so gèə'n dī vëgə'-ln hēə'n
 Di līb·m klān lait.

Gānz fraindle' schau'n d· blimə'-ln
 drai~
 Àls mëcht·n s· rē'n mit miə'! 10
 Selbst d· tànnə ştēt nēt ştumm dabai,
 Nāgt d· êst· 'əruntə' zu miə'.

Und wënn-ə' so in wàld tū līg~n, 5
 Und schau· in hīm·l 'ərauf,
 Dā sīch·-ə' d· vëgə'-ln singə~d
 flīg~n,
 Dā bīn-ə' gānz wolauf.

Ës rīcht und tūt léwēnde' wèə'n,
 Àlles nāngət und wait,
 Drum bīn-ə' hàlt in wàld so gèə'n, 15
 Drum ís in wàld mai~ fraid·.

4. Á m a r z e l i d.

Wiə'd ·s denn nô' nēt frûjāə' wèə'n?
 ·s wiə'd án scho~ àngst und bàng,
 Hāt mō glai' 'nə wintə' gèə'n,
 Jétz dauə't r· án scho~ z· lang.

Wiə' scho~ nôch à~ wállál wàə't·n,
 Es ligt já nôch dē' schnē, 10
 Àg·raimt sain nôch d· baim in gāə't·n
 Gānz dirr ís nôch d· allē.

Drauf·t·n mëcht-ə' scho~ gèə'n sain, 5
 In fëld und wàld 'rum gē,
 Wënn scho~ têt· dē' gûgug schrain,
 Dā huppət·-ə' in d· hēh·.

Drum, līb·s frûjāə', kumm· nuə' bàld,
 Làß d· vëg·ln luste' singē,
 Fink·n schläg~n in jéd·n wàld, 15
 Dēs wiə'd uns fraid·n bringē.

5. G è l d m à c h t s o r g ~ n.

Wenn-ə' rēcht vīl gëld têt· hāb·m,
 Trinkət·-ə' ən wai~,
 Wail-ə' āwə' kán's tū hāb·m,
 Schau·-ə' nēt finstə' drai~.

Wail-ə' āwə' kán's tū hāb·m,
 Kān-ə' ·s do' á' g·rāt·n.

Wenn-ə' rēcht vīl gëld têt· hāb·m, 5
 Ēßət·-ə' ən brāt·n,

Wënn-ə' rēcht vīl gëld têt· hāb·m,
 Mëcht·-ə'-me' nēt plāg~n, 10
 Wail-ə' āwə' kán's tū hāb·m,
 Tū-ə'-·s hàlt dē'trāg~n.

Wënn-ə' rëcht vîl gëld têt hâb·m,	Wënn-ə' rëcht vîl gëld têt hâb·m,
Fâret-ə' mit vîə'n,	Wißet nêt, wo auß, wo aĩ,
Wail-ə' âwə' kân's tû hâb·m	15 Gût, dàß-ə' jétz kân's tû hâb·m.
Gê-ə' z' fuß spàziē'n.	Hâw-ə' doch ká sorgërai. 20

6. Də' vòg·l Tschèə'tsch.

's gogsch·n wâə' schô von jêhëə' fiə d' burgə' á fraid; immə' hâb·m s' schô 'nə sunntåg nêt də'wâə'tn kinnə, und wënn ə' dâ wâə' sain s' schô um zwâ mit də' gogsch am búk·l auß də' ştâd gângə, und 's hât no' nêt graut, hâbm s' schô aufg·richt g·hâbt.

Amâl îs hâlt á so á gogschə' in wâld g·lèg·n, hât sə' saĩ gfaifal 5 g·raucht und wî á haft·lmächə' auf jêd's vògə'-l àcht gèb·m. Dâ sàgt auf ámâl ánə' hintə' im: „gûtn môring!“ ëə' schaut sə' g·schwind um und sigt án dirr·n, groß·n kēə'l. „Gutn môring!“, sàgt-ə' á, und schaut sə'-n von ommə'tn biß unt·n â, und, dēnkts ënk, ëə' hât ən gfèə'dfûß g·hâbt. Dâ hât dēə' glai' dēn sauwə'n vòg·l də'kēnt, wâə' áwə' gâə' 10 nêt də'schēllt, dēnn ə' èchtə' gogschə' fircht sə' á vorn taif·l nêt. Də' lānge sätzt sə' nàchət zu im in's grâs und fràgt·n, ôw-ə' schô vîl g·fangə hât, wâs 's fiə' vèg·ln in dēm wâld gîbt, und untə'schídle's àndə's zaig, wî hâlt schô immə' d' vòg·lfangə mit z·sàmmə dişkəriē'n. Unsə' gogschə' îs im ká àntwoə't schulde' blîb·m, hât immə' mèə' gu- 15 râsche krîgt, und z·létzt sain s' so wait kummə, dàß s' mit ənàndə' g·strîtn hâb·m, wèə' béßə' àlle vèg·ln kēnnə têt. Auß dēn strait îs á wét wəə'n. Də' vòg·lfangə hât g·sàgt, ëə' mëcht in àcht tåg·n zu îm kummə und do wiə'd ëə' îm án vòg·l zaig·n, wënn də' schwàə'zə dēn vòg·l kēnt, so g·hèə't im saĩ sêl, wënn ə'-n áwə' nêt kēnt, so mùß-ə'-im 20 àn sâk gëld bringə. Nàchət hât də' gogschə' 'nə akkoə'd mit sain aigē blût untə'schrîb·m, und də' taif·l îs sain wèg waitə' gângə und hât sə' dēnkt: dēn saĩ sêl hâw-ə' schô gānz g·wîs. Də' gogschə' áwə' hât sə' dēnkt: wennst á də' schwàə'ze laibhâfte bist, dîch krîg-ə' doch drâ. Wî də' gogschə' z' haus kummə îs, hât-ə' sain lait·n nîks g·sàgt; 25 am sibmt·n tåg áwə', wî-s nàcht îs wəə'n, hât-ə' sain waib àlləs də'zêlt und ách g·sàgt, wî-ə' 'nə taif·l áschmîē'n will. Jetz hât-ə' saĩ waib heə'g·nummə und hât-s' ôsə gānz mit hēne' aĩg·schmîē't und mit àllə'hànd fèdē'n besteckt: hâfèdē'n, zaiskə'lfèdē'n und krâfèdē'n, murkə'lfèdē'n, gfaufèdē'n, stîlîtz·n- und gānsfèdē'n, — àlləs wâə' durchənàndə'. 30 Vornt·n àn kôp hât-ə' îə' án schôp g·màcht und án schnâw·l áglaimt,

so wî 'nə d' grènəs'n hâb'm, nûə' vîl gréßə'. In àllə' frû is schô' də'
 taifl dâ g'wèst und hât schô' g'mâ't, daß-ə' wîdə' á' sêl də'wischt hât.
 Dëə' zaigt im 'nə vòg'l, də' schwàə'zə schaut-'nə ä': „Sakkə'lôt! á' viə'-
 35 fußigə' vòg'l! dés hâw-ə' mai' lèbtag' nêt g'sèg'n; solchəne fèdə'n! ná,
 dès ís á' mirák'l!“ Èə' hât nêt g'wist wî-ə' drâ' ís, hât siməlîə't und
 nâchdénkt, daß im də' schwâß an də' stiə'n g'stännə' ís, hât sə'-n von
 voə'nt'n und hint'n ä'gschaut, áwə' nêt mégle', sô án vòg'l hât-ə' nô'
 nêt g'sèg'n g'hàbt. Nâ, sàgt də' gogschə', á' hâlwe stund' làß' ênk no'
 40 zait, áwə' nàchət ís 's gâə'. Áwə' dèə' hât-sə'-n immə' nôch ámal
 ä'gschaut und immə' nâchsiməlîə't, und jê lèngə'-s dauə't hât, dèstə mèə'
 hât-ə'-sə' gíft, z'létzt g'flucht und g'schimpft; áwə' àlləs wâə' uməsunst,
 — èə' hât hâlt dèn vòg'l nêt də'kénnt. Wî d' hâlwe stund' və'bai wâə',
 sàgt də' gogschə': „Nâ, jétzt g'schwind! kénnts-'n, áwə' nêt?“ Də' taifl
 45 hât-sə' schrèckle' g'fukst, hât áwə' miß'n ná sàg'n. „Nâ, jétzt g'schwind
 mit'n gèld 'ərauß!“ sàgt də' gogschə'. Ob dèə' hât wèlln, áwə' nêt, dèn
 sâk gèld, dèn hât-ə' miß'n bringə' und nàchət èə'st hât im də' gogschə'
 g'sàgt: „Jétz miə'kts-enk-sə's, dès ís də' vòg'l Tschèə'tsch.“ Drauf ís
 də' taifl ä'g'fâə'n und hât án firchtə'le'n g'stánk z'rucklàß'n. Áwə' də'
 50 gogschə' hât g'mâ't: „Dès tût niks! hëringèg'n hâw-e' 's gèld und hâw-ə'
 'nə taifl ä'g'schmiə't, do kàmmə' 'nə g'stánk schô' dé'trâg'n.

Anmerkungen. *)

1. Heimweh. Es bezieht sich dis lied auf die sitte, daß jeder handwerksgeselle wenigstens ein jar in *de' frëmd'* zugebracht haben muß.
3. *am* (= *af 'm*), auf dem. — '*rumràndə'n*, eigentlich: durch unruhiges liegen das bett in unordnung bringen: '*s bét't z'ràndə'n*; hier bezeichnet es das unbequeme liegen auf bloßem stroh. Vgl. koburgisch: *rankern*, unruhig sitzen oder liegen; bair. *ranken*, *ränken*, schweiz. *ranggelen*, *ränggelen*, sich strecken, dehnen. Schm. III, 111. Stalder, II, 257. Weinh. 76. Z. II, 237. III, 133. Vgl. auch *ranzen* bei Schm. III, 115. Höfer, III, 15. Castelli, Reinwald u. a. m. — 4. *ách*, *a'* (vor Conson., unten: 6. S etc.), auch; Z. II, 76, 2, 3.
5. *nä*, nein. — *ə'*, inclinierendes ich, ebenso: 13. Vgl. *mə'*, mich (7. 9. 10. 12 etc.), *mə'*, mir (13. 23. 26 etc.), vor Voc. *mər*: 8. — 7. *zôg'n*, gezogen. Wegfall des participialen ge- nach der Z. I, 226 ff. aufgestellten Regel; vgl. 8. 9. 13. 15. 6, 5. 10 etc.
10. *pënz'n*, durch unaufhörliches bitten beschwerlich fallen, zudringlich bitten; Z. IV, 485. — 12. *stënz'n*, forttreiben; Z. II, 238.
13. *tâ*, thun u. gethan (15.). — 14. *Jâə'*, n., Jahr; — Einschaltung eines *ə* auch vor verstummendem r (*gâə'*, *hëə'ts*, *g'spëə'nt*, *g'lëə'nt*, *èə'*, *èə'st* etc.); Grübel, §. 52, a.

*) Mit Zusätzen und Verweisungen vom Herausgeber.